

مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه

معاونت آموزش

اداره امتحانات کتبی

بسمه تعالی

امتحانات پایان سال - خرداد ۱۳۹۰

پاسخنامه

پایه :	۲	موضوع :	نحو ۲
تاریخ :	۹۰/۳/۱۷	ساعت :	۱۸

نام کتاب: سیوطی، از باب ابتدا تا باب فاعل + تجزیه و ترکیب نیمه اول جزء ۳۰

لطفاً به همه سوالات تستی و ۸ سؤال تشریحی پاسخ دهید، در صورت پاسخ به همه به سؤال آخر نمره داده نمی‌شود (تستی ۱ و تشریحی ۲ نمره)

تستی:

- در کدام گزینه در کلمات مشخص شده، فقط ترکیب مبتدای وصفی جایز است؟
 ا. اُ مَضْرُوبَةُ الرَّجَالِ   ب. اُ وَا فِ الزَّيْدَانِ   ج. اُ جَنْبُ الزَّيْدَانِ   د. اُ قَائِمَةُ أَنَا
 ب ۸۱
- کدام مورد، مسوغ ابتدا به نکره نیست؟
 ا. نکره، بعد از «إِذَا فِجَائِيَّة» بیاید
 ب. نکره، بعد از «وَاوِ حَالِيَّة» بیاید
 ج. نکره، بعد از «ادات شرط» بیاید
 د. نکره، به معنای نفرین باشد
 ج ۸۹ و ۸۸
- * و لَا يَلِي الْعَامِلَ مَعْمُولُ الْخَبَرِ   إِلَّا إِذَا ظَرْفًا أَتَى أَوْ حَرْفَ جَرٍّ
 با توجه به بیت بالا، کدام مثال غلط است؟
 ا. كَان طَعَامَكَ زَيْدٌ أَكَلًا   ب. كَان أَكَلًا طَعَامَكَ زَيْدٌ   ج. كَان عِنْدَكَ زَيْدٌ أَكَلًا   د. أَكَلًا طَعَامَكَ كَان زَيْدٌ
 الف ۱۰۲
- در کدام باب، حذف خبر شایع است؟
 ا. حروف شبیه به لیس   ب. حروف مشبهة بالفعل   ج. افعال ناقصه   د. «لا»ی نفی جنس
 د ۱۳۲

تشریحی:

۱. حکم موجود در عبارت «و خبر المحصور قَدْ أَمَدًا» را بنویسید.
 جواب: تقدم خبر بر مبتدای محصور واجب است.
 ۹۴

ب. برای هریک از جملات زیر مثالی بنویسید.

- و جائز رفع معطوفاً علی منصوب إن بعد أن تستكملاً
 جواب: إن زَيْدًا قَائِمٌ وَعَمْرُوٌ ص ۱۲۳
- و بعد ما و لیس جَرَّ أَلْبَا الْخَبَرِ [و بعد لا و نفی کان قد یجر]
 جواب: لیس زَيْدٌ بَقَائِمٍ (یا ما زید بَقَائِم) ص ۱۰۷

* والخبر المفرد الجامد فارغ أي خال من الضمير عند البصريين لأنَّ تحمّل الضمير فرع عن كون المتحمّل صالحاً لرفع ظاهر على الفاعلية وإن يُشْتَقَّ فهو ذو ضمير مستكن. هذا إذا لم يرفع ظاهراً فإن رفعه لم يتحمّل وإن جرى على من هو له.

۲. ا. به نظر بصريون چرا خبر مفرد جامد، خالی از ضمیر است؟
 ۸۵

جواب: کلمه‌ای می‌تواند در ضمیر مستتر عمل کند که بتواند اسم ظاهر را به عنوان فاعل بودن رفع دهد، در حالی که خبر جامد نمی‌تواند اسمی ظاهری را به عنوان فاعل مرفوع کند.

ب. خبر مشتق، در چه صورت ضمیر مستتر را رفع می‌دهد؟

جواب: با دو شرط: ۱. در صورتی که اسم ظاهر را به عنوان فاعل رفع نداده باشد. ۲. جاری بر من هو له باشد.

۳. شرایط حذف نون «کان» را بنویسید. این حذف، واجب است یا جایز؟ ۱۰۷ و ۱۰۸

جواب: ۱. مضارع باشد. ۲. مجزوم باشد. ۳. مجزوم به سکون باشد. ۴. متصل به حرف ساکن نباشد. ۵. متصل به ضمیر منصوبی نباشد. جایز.

* جواز الكسر و الفتح فی همزة «انّ» یطرد فی كلّ موضع وقعت فيه «إنّ» خبراً عن قول و خبرها قول و فاعل القولین واحد نحو «خیر القول إنّی أحمد الله» و كذلك یجوز الوجهان إذا وقعت فی موضع التعلیل نحو «إنّا كنّا من قبل ندعوه إنّّه هو البرّ الرحیم».

۴. عبارت بالا را در ضمن مثال‌های مذکور توضیح دهید. ۱۲۰

جواب: دو موضع از مواضعی که هم فتح همزه «انّ» و هم کسر آن جایز است در این متن آمده است: ۱. «انّ» (و اسم و خبرش) خبر برای ماده «قول» باشد و خبر «انّ» قول باشد و فاعل هر دو قول یکی باشد. مانند «خیر القول أنّی أحمد الله» در این مثال عبارت «انّی أحمد الله» خبر واقع شده از «خیر القول» و مقول قول حمد خداست که خبر «انّ» واقع شده و فاعل هر دو قول یکی است بنا بر این در همزه «انّ» دو وجه کسر و فتح جایز است. ۲. هر گاه «ان» در موضع تعلیل واقع شود مانند «انّه هو البرّ الرحیم» که در موضع بیان علت برای جمله «إنّا كنّا من قبل ندعوه» واقع شده است.

* و مفرداً نعتاً لمبني یلی فافتح علی بناءه مع اسم «لا» أو انصبین علی اتباعه لمحل اسم «لا» أو ارفع علی اتباعه لمحل «لا» مع اسمها و غیر ما یلی من النعت المبنى المفرد و غیر المفرد من نعت المبنى لا تبین و انصبه و الرفع اقص.

۵. ا. با توجه به متن فوق، چرا در دو مثال زیر، سه وجه جایز نمی‌باشد؟

۱. لا رجل فیها مؤمناً ۲. لا طالعاً جبلاً مؤمناً

در مثال اول، بین نعت (مؤمناً) با منعت مبنی فاصله شده است. در مثال دوم هم منعت مبنی نیست. (۱۳۱)

ب. چرا نمی‌توان برای اسم «لا»، تأکید معنوی آورد؟

جواب: چون از طرفی اسم لا باید نکره باشد و از طرفی نکره تأکید معنوی نمی‌شود. ص ۱۳۲

۶. با توجه به بحث الغاء و تعلیق، به سؤالات زیر جواب دهید. ۱۳۷

ا. در چه مواردی در فعل قلبی، الغاء و تعلیق صورت می‌گیرد؟

جواب: در صورتی که فعل بین دو مفعولش یا بعد از آن دو بیاید فعل الغاء از عمل می‌شود و در صورتی که بعد از فعل، لفظ صدارت طلب بیاید فعل تعلیق می‌شود.

ب. دو تفاوت الغاء و تعلیق را از جهت ابطال عمل بنویسید.

جواب: ۱. در الغاء، ابطال عمل لفظی و محلی است ولی در تعلیق لفظی است. ۲. ابطال عمل در الغاء جایز است ولی در تعلیق واجب. ص ۱۳۷

۷. در هر ردیف با ذکر دلیل مشخص کنید کدام گزینه غلط است؟

– ما زیدٌ قائماً بل قاعداً ○ ما زیدٌ قائماً بل قاعداً ○ دلیل: جواب: اولی؛ چون به واسطه «بل» معنای کلام موجب می‌شود و «ما» در کلام موجب عمل نمی‌کند. (معطوف به خبر «ما» به وسیله «بل» مرفوع است نه منصوب). ۱۱۰

– إنّ صاحبها فی الدار ○ إنّ فی الدار صاحبها ○ دلیل: جواب: اولی؛ چون ضمیر لفظاً و رتبه به مابعد باز می‌گردد. (اگر در اسم ضمیری باشد که به خبر برمی‌گردد تقدم خبر واجب است). ۱۱۸

۸. نقش ترکیبی هر یک از کلمات مشخص شده را بنویسید.

- أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا: ج. مفعول دوم
- إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى: ج. عطف بیان یا بدل
- وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ: ج. نایب فاعل
- فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ: ج. مفعول فیه

ب. در مجموع آیات زیر، پنج فعل «معتلّ اللام» وجود دارد؛ چهار مورد آن را مشخص کنید. (در صورت نوشتن بیش از چهار مورد، فقط چهار مورد اول بررسی می شود).

وَإِذَا انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ انْقَلَبُوا فَكِهِينَ إِنَّهُ يُبْدِئُ وَيُعِيدُ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ مَّخْتُومٍ
فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوًى وَبَتَجُنَّبُهَا الْأَشْقَى وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ أَيْحَسِبُ أَنْ لَمْ يَرَ أَحَدٌ وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ كِتَابًا * فَذُوقُوا فَلَنْ نَزِيدَكُمْ إِلَّا عَذَابًا أَغْطِشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ ضُحَاهَا * وَالْأَرْضُ بَعْدَ ذَلِكَ دَحِيهَا
جواب: يُسْقَوْنَ و الْقَتْ و لَمْ يَر و أَحْصَيْنَا و دَحَى

۹. ا. موارد خواسته شده، را از آیات زیر استخراج کنید.

لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ * وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُسْفِرَةٌ * ضَاحِكَةٌ مُسْتَبْشِرَةٌ * وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ * تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ * أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرَةُ الْفَجَرَةُ

یک جمله وصفیه: ج. «يُغْنِيهِ» و «عَلَيْهَا غَبَرَةٌ» (یک مورد کافی است)

یک جمله خبریه: ج. «تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ»

دو اسم فاعل از ثلاثی مزید: ج. جواب: مُسْفِرَةٌ و مُسْتَبْشِرَةٌ

ب. وزن افعال زیر را بنویسید.

يُذَرِّي: جواب: يُفْعَلُ يَزْكِي: جواب: يَتَفَعَّلُ اِكْتَالُوا: جواب: اِفْتَعَلُوا يَسْتَوْفُونَ: جواب: يَسْتَفْعُونَ